

Wróbel, Paweł

"Die Weimar Republik. Ein Augenzeuge bereitet", Egon Larsen, München 1980 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 72/1, 192-193

1981

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

Marian J. Lech, *Drukarze i drukarnie w Królestwie Polskim, 1869—1905. Materiały ze źródeł archiwalnych*, Biblioteka Narodowa, Warszawa 1979, s. 294.

Problematyka wymieniona w tytule omawianej pracy powinna interesować nie tylko dziejopisa przemysłu poligraficznego. Ta sfera produkcji bowiem, jak żadna inna, w sposób najbardziej bezpośredni oddziałuje na życie umysłowe społeczeństwa. Od jej stanu zależało po części w XIX w. jak szybko i jak szeroko była powielana myśl ludzka, różnego zresztą kalibru. Z drugiej jednak strony w warunkach gospodarki kapitalistycznej jej rozwój i rozprzestrzenienie było wyrazem, zapotrzebowania społecznego nie tylko na słowo drukowane ale i inne formy przekazu drukowanego.

Autor postawił sobie za cel zebranie na podstawie trudno dostępnych materiałów archiwalnych, wedle określonego kwestionariusza, informacji dotyczących działalności wszelkiego typu zakładów poligraficznych. Interesowały go więc: czas powstania zakładu, okres i miejsce jego działalności, jego właściciele, wyposażenie techniczne, liczba zatrudnionych ludzi, charakter i wielkość produkcji itp. W tym celu wykorzystał nietknięte dotychczas przez badaczy akta Głównego Urzędu do Spraw Prasowych powołanego w 1859 r. i działającego przy Ministerstwie Spraw Wewnętrznych w Petersburgu, które są obecnie przechowywane w Centralnym Państwowym Archiwum Historycznym w Leningradzie. Ponadto przeprowadził kwerendę w przechowywanych w Wojewódzkich Archiwach Państwowych aktach drugiego wydziału kancelarii gubernatorów, który na terenie danej guberni spełniał funkcje organu wykonawczego wzmiankowanego wyżej Urzędu. Praca, jak wskazuje podtytuł, nie ma charakteru opracowania monograficznego a ma jedynie na celu, jak pisze autor, dostarczyć historykowi swoistego półfabrykatu a przede wszystkim zwolnić go od żmudnych poszukiwań archiwalnych. Oddając cześć autorowi za włożony trud czytelnik musi zgłosić swoje zastrzeżenia względem tak przyjętych założeń. Główny zrab materiałów na których oparł się autor stanowiły sprawozdania inspektorów drukarni w poszczególnych guberniach i sprawozdania gubernatorów wysyłane do Petersburga. Ten rodzaj źródła, niejako ze swej istoty, prawie zawsze dokonuje skrzywienia rzeczywistości. Aby móc bez obaw korzystać z zawartych w nich danych należy uprzednio uzyskać odpowiedź na pytanie o stopień ich wiarygodności. Tego zaś Autor nie uczynił.

Praca ukazała się w niskim nakładzie (zaledwie 400 egz.) staraniem nietypowego wydawnictwa. Brak indeksu firm, osób, i nazw geograficznych w znacznym stopniu utrudnia korzystanie z jej zawartości.

A.B

Egon Larsen, *Die Weimar Republik. Ein Augenzeuge berichtet*, Wilhelm Heyne Verlag, München 1980, s. 221.

Pamiętniki Larsena nie są wspomnieniami męża stanu czy sławnego przywódcy mas. Są spisaniem po latach refleksjami „szarego człowieka” z trudnych i pełnych napięć lat Republiki Weimarskiej. Autor przypomina czytelnikowi w najogólniejszych zarysach przebieg wydarzeń i na tym tle przedstawia własne, osobiste przeżycia, wracając przy tym do wielu faktów pomijanych często w pracach naukowych.

Egon Larsen obserwował weimarską rzeczywistość z kilku perspektyw geograficznych i społecznych. Jako młody gimnazjalista przeżył dramatyczne wydarzenia monachijskiej wiosny 1919 roku. Pracując w ubożącym rodzinnym

przedsiębiorstwie i w banku łączywie chłonał rewolucyjne przemiany kultury początku lat dwudziestych, splatające się z burzliwym życiem politycznym. Zrzucony w dobie inflacji wyruszył w 1926 roku „za chlebem” do Berlina, by śledzić inwazję cudzoziemszczyzny w kosmopolitycznej stolicy Rzeszy. Jako korespondent „Münchener Neusten Nachrichten” i „New York Timesa” towarzyszył najdonioślejszym wydarzeniom schyłku demokracji. Jako autor tekstów kabaretowych i wszędobylski reporter znał osobiście członków berlińskiej bohemy i luminarzy nauki.

Książka pisana żywym dziennikarskim językiem i pełna dowcipu, zawiera także wiele ważkich dla historyka informacji i nie jest wolna od gorzkiej zadumy nad utraconą szansą weimarskiej demokracji.

P.W.

Andrzej Ajnenkiel, *Polska po przewrocie majowym*, „Wiedza Powszechna”, Warszawa 1980, s. 725.

Kolejna publikacja „Biblioteki Wiedzy Historycznej” jest kontynuacją pracy „Od rządów ludowych do przewrotu majowego”. Oba tomy stanowią zarys historii politycznej II Rzeczypospolitej. Mimo istnienia wielu monografii poświęconych poszczególnym zagadnieniom z historii Polski międzywojennej brakowało właściwie całościowego ujęcia dziejów tego okresu, poza książką H. Zielińskiego z 1967 roku, zbiorem publikacji A. Ajnenkiela, A. Próchnika i H. T. Jędruszczaaków oraz „Historią Polski” wydaną przez badaczy Instytutu Historycznego PAN pod redakcją Czesława Madajczyka.

W pracach owego ostatniego zespołu uczestniczył także autor. Powstałe wówczas przemyślenia i doświadczenia wywarły istotny wpływ na ostateczny kształt „Polski po przewrocie majowym”. Jest to popularno-naukowe kompendium; do minimum ograniczono przypisy bibliograficzne, odsyłające niekiedy tylko do podstawowej literatury. W związku z ogromnym zakresem prezentowanej problematyki autor w sposób zwarty i wręcz skrótowy przedstawia przebieg wydarzeń. Sporo miejsca poświęca natomiast ich kontekstowi: demonstruje układ sił politycznych w kraju, różne przejawy walki klas, charakteryzuje ugrupowania partyjne, gabinety i ich programy, przedstawia sylwetki polityków. Wiele miejsca poświęca zagadnieniom ustrojowym zamieszczając przy tym interesujące uwagi dotyczące polskiego parlamentaryzmu. Analizuje sytuację gospodarczą, strukturę społeczną i demograficzną. Sygnalizuje przebieg wydarzeń międzynarodowych i kreśli obraz polskiej polityki zagranicznej.

Synteza Ajnenkiela nie prezentuje nowych tez i niepublikowanych dotąd wyników badań. Proponuje jednak nową, dyskusyjną periodyzację, zawiera wiele interesujących refleksji dotyczących totalitaryzmu i rządów autokratycznych w Polsce, przy czym autor odchodzi od zdania o faszystacji kraju w okresie pomajowym.

P.W.

Władysław Madoń, Stefan Lewandowski, Kalina Gawlas, Paweł Szapiro, Maria Dąbrowska, *Pracownicy poczty i telekomunikacji w latach wojny i okupacji*. Wydawnictwo wewnętrzne Centralnego Ośrodka Badawczo-Rozwojowego Poczty, Warszawa 1979, s. 352.

Obrona Poczty Polskiej w Gdańsku czy harcerska służba pocztowa w Powstaniu Warszawskim to wydarzenia z lat wojny i okupacji powszechnie znane i stosunkowo często opisywane w literaturze naukowej i pięknej. Brak było